

Twée keer 'ja'

Samenvatting Stakeholdersonderzoek 2026

Interviews: Maarten Dessing

Gesprekspartners

Auteurs & uitgevers

1. Annemarie van Toorn, Anja Sicking en Sarah Hewitt (Auteursbond)
2. Martijn David (GAU) en Nelleke Geel (LUG)

Instellingen in het boekenvak

3. Paul Hermans (Literatuur Vlaanderen)
4. Johanna Somers (De Schrijverscentrale)
5. Eveline Aendekerk (CPNB)

Instellingen om het boekenvak

6. Tamar van Gelder (Stichting Lezen)
7. Gunther van Neste (Taalunie)
8. Jerker Spits (Ministerie van OCW)

Vertaalbeleid

9. Gea Schelhaas (ELV) en Onno Kusters (Universiteit Utrecht)
10. David McKay (vertaler Nederlands-Engels)

Festivals & organisaties

11. Femme van den Berg en Frank Tazelaar (VLAM21)
12. Carlijn van Ravenstein en Maartje Bolt (Kleine Lettertjes)
13. Michel de Rooij (Poetry Circle Nowhere)
14. Mohamed Mahdi (El Hizjra)

Buitenland

15. Michaël Roumen (literair agent)
16. Katrin Konst (Nederlandse ambassade, Berlijn)
17. Stefano Musilli (Nederlands consulaat-generaal, Milaan)

Specifieke aandachtsgebieden

18. Esther Rodenhuis (provincie Fryslân)
19. Anja Hiddinga (filmmaker, voormalig onderzoeker UvA)
20. Joeri Oltheten (Wintertuin Curaçao)

Twee keer 'ja'

Stakeholdersonderzoek Nederlands Letterenfonds 2026

Doet het Nederlands Letterenfonds het goede? En doet het rijkscultuurfonds dat goed? Om die vragen te beantwoorden sprak ik tussen december 2025 en februari 2026 met twintig stakeholders: vertegenwoordigers van belangenorganisaties, samenwerkingspartners, instellingen die subsidie van het fonds hebben gekregen, en individuen die vanuit hun specifieke beroep een eigen kijk op het functioneren van de organisatie hebben.

Individueel heeft geen van deze gesprekspartners een compleet beeld van het beleid en het functioneren van het fonds. Maar gezamenlijk bieden ze wel degelijk een compleet, zij het caleidoscopisch beeld van het fonds, waarin geen aspect onbesproken is gebleven. De bijlagen bevatten de individuele verslagen van ieder gesprek. Hieronder schets ik het overkoepelende beeld dat uit al die gesprekken oprijst.

Alleen het bestaan al

De waardering voor het Nederlands Letterenfonds is groot. Regelmatig noemden stakeholders alleen al het bestaan van de instelling fantastisch. Dankzij de financiële steun van het fonds krijgen makers en vertalers ruimte om aan hun projecten te werken, wordt een heel ecosysteem aan organisaties voor talentontwikkeling, festivals en tijdschriften mede mogelijk gemaakt, en staat de Nederlandse literatuur in het buitenland vol in de aandacht. Dat is toch geweldig?

Zonder het fonds zou het Nederlandse letterenlandschap er gegarandeerd anders uit hebben uitgezien. Zoals een vertaler zegt: zonder subsidies als aanvullend inkomen, zou hij waarschijnlijk nooit voor dit beroep hebben gekozen. Of zoals de uitgevers stellen: dankzij de subsidies voor schrijvers en vertalers kunnen zij betere boeken publiceren, dankzij de promotie in het buitenland krijgen zij betere kansen om vertaalrechten te verkopen.

Maar deze simpele waardering zou nooit zo spontaan zijn geuit, als het antwoord op de kernvragen van dit onderzoek niet twee keer 'ja' is. Ja, het fonds doet het goede. En ja, ze doen dat op een goede manier. Dat hieronder ook de nodige kanttekeningen en vraagtekens worden opgesomd, doet daar niets aan af. Sterker nog: die terzijdes berusten op een kritische interpretatie van de opgehaalde informatie, zoals iedereen uit de gespreksverslagen zelf kan opmaken.

Nieuwe regelingen

Het binnenlandbeleid van het Letterenfonds kenmerkt zich de laatste jaren door verbreding. Dat krijgt in de eerste plaats gestalte in de introductie van nieuwe regelingen, zoals Makers buiten het boek (voor makers van podcasts, spoken word-voorstellingen, digitale producties en dergelijke), Literatuur Caribe (voor makers en organisaties uit het Caribisch deel van het Koninkrijk) of de regeling Leesbevordering.

Deze nieuwe regelingen krijgen grote steun. Het fonds laat daarmee zien dat het oog heeft voor ontwikkelingen in de letteren en de maatschappij. Nu schrijven meer is dan teksten maken die als boek worden uitgegeven, steunt het ook teksten die bijvoorbeeld

worden ontwikkeld voor optredens. En nu de leesvaardigheid en het leesplezier terugloopt, bevordert het het lezen – zodat er voldoende publiek blijft voor de ondersteunde auteurs en vertalers.

Toch wordt er een enkele keer een vraagteken gezet bij deze breedte. Doet het fonds te veel? Blijven er door de nieuwe regelingen wel genoeg middelen beschikbaar voor wat toch als de kerntaak wordt gezien: ondersteuning van schrijvers en vertalers voor het maken van boeken? Met name de regeling Leesbevordering moet het ontgelden. Er zijn in Nederland toch organisaties gespecialiseerd in leesbevordering? Kunnen die dat niet doen?

In dat verband is het goed om op te merken dat Stichting Lezen – de organisatie waarop dan primair wordt gedoeld – zelf blij is met de nieuwe regeling. Deze organisatie is een kennis- en expertisecentrum, géén fonds. Dat het in het verleden incidenteel leesbevorderingsprojecten ondersteunde, voelde daarom altijd ongemakkelijk. Laat dat liever over aan een organisatie die de kennis in huis heeft om geld volgens objectieve criteria te kunnen verdelen.

Aan de andere kant zijn er ook stakeholders die juist verdere verbreding wensen. Dat zit hem vooral op het vlak van talentontwikkeling. Het fonds ondersteunt verschillende literair-educatieve organisaties, maar beleid om mensen vanaf het prille begin op te leiden tot schrijvers is er niet. Terwijl volgens sommigen ondersteuning noodzakelijk is om schrijvers uit ondervertegenwoordigde groepen of beoefenaars van nieuwe literaire vormen betere kansen te geven.

De verbreding van kernregelingen

De verbreding zit in de tweede plaats in de kernregelingen die dit jaar zijn ingegaan. De regelingen voor makers van boeken zijn opengesteld voor nieuwe doelgroepen, zoals illustratoren, makers uit de Cariben en schrijvers die aan hun debuut werken. De regelingen voor vertalers bieden nu meer ondersteuning aan beginners en meer mogelijkheden voor ontwikkeling. Dat zit onder meer in een nieuwe toeslag voor samenwerking tussen een beginnende en ervaren vertaler.

Ook deze koerswijziging krijgt steun. Om dezelfde reden: dat daarmee wordt ingespeeld op de verbreding van de letteren, maar ook omdat gehoor wordt gegeven aan de roep om beginnende auteurs eerder in hun carrière te steunen. En ook deze stap roept dezelfde vragen op – met name bij de groep die het meeste baat bij de regeling in de oude vorm had. Is er door de verbreding straks nog voldoende geld over voor de traditionele makers van boeken?

In de vertaalwereld wordt de verbreding gezien als belangrijke stap om de beroepsgroep te steunen in een tijdperk waarin het vak meer onder druk is komen te staan door onder meer de opkomst van AI en machine translations, een afnemende markt voor vertaalde literatuur en teruglopende studentenaantallen bij talenstudies. De aanwas van jonge vertalers, altijd al een punt van zorg geweest, is daardoor nog precairder geworden.

Vertalers juichen het daarom ook toe dat het fonds helpt de beroepsgroep zichtbaarder te maken. Het gebruikt de subsidies als breekijzer om uitgevers te verplichten hun naam op het omslag te zetten. En het geeft financiële steun aan de Schrijverscentrale, zodat deze organisatie die bemiddelt bij optredens van literaire makers, vier jaar lang korting kan geven aan iedere bibliotheek, school of andere organisatie die een vertaler boekt.

De andere rijkstalen

Ook vertegenwoordigers van speciale aandachtsgebieden zoals het Fries, de Cariben en Gebarentaalsprekers zijn tevreden met de manier waarop het Letterenfonds alle rijkstalen integreert in het binnenlandbeleid. Makers en vertalers worden op dezelfde

manier behandeld en even serieus genomen. Vooral in de gemeenschap van dove mensen is dat niet vanzelfsprekend. Genoeg mensen denken nog dat in de Nederlandse Gebarentaal (NGT) geen taalkunst mogelijk is.

Waar nodig houdt het fonds bovendien rekening met specifieke omstandigheden. Dat krijgt het sterkst het gestalte in de Cariben, waar tachtig procent van de bevolking Papiaments spreekt, maar waar vooral nauwelijks een literaire infrastructuur aanwezig is. Er zijn bijvoorbeeld vrijwel geen uitgevers op de eilanden. En Nederlandse uitgevers die zich op de eilanden richten, geven doorgaans alleen Nederlandstalige boeken uit.

Het wordt dan ook zeer gewaardeerd dat het fonds ten eerste de speciale regeling Literatuur Caribe heeft opengesteld voor individuen én organisaties, en ten tweede voor de kernregelingen andere criteria heeft geformuleerd voor makers van de eilanden. Waar voorheen drempels werden ervaren, bestaat daardoor nu eerder het gevoel dat de deur is opengezet. Zo heeft het fonds de literaire cultuur op de eilanden daadwerkelijk een impuls gegeven.

Als het fonds nog meer voor deze doelgroepen zou kunnen doen, zit dat dan ook meer in de dienstverlening dan in het beleid. Waarom is de site van het fonds bijvoorbeeld niet vertaald in het Fries, Papiaments of NGT? Wel zou er, met name voor Fries en NGT, binnen bepaalde regelingen een geoormerkt deel van het budget voor makers uit deze groepen kunnen worden gereserveerd. Al zijn dit allemaal eerder wensen dan eisen.

Zelf activiteiten organiseren

De enige algemene kritiek op het binnenlandbeleid van het Letterenfonds die meerdere stakeholders hadden, geldt sommige activiteiten die de instelling zelf uitvoert. Denk aan bijvoorbeeld de uitreiking van de Europese Literatuurprijs of de organisatie van een literaire talkshow. Waarom laat het fonds zulke activiteiten niet over aan experts ter zake? Waarom beperkt het fonds zich niet tot deze prijzen en talkshows financieel mogelijk maken?

Tegelijk moet ook niet te veel gewicht worden gegeven aan deze klacht. Zóveel activiteiten onderneemt het fonds nu ook niet. En, zoals een literair agent opmerkte, ze dragen bij aan het imago van het fonds als een instelling waarin alle medewerkers een oprechte, diepe liefde voor de literatuur koesteren. Ze willen daardoor af en toe zelf met schrijvers en boeken werken en dat niet alleen overlaten aan anderen.

Bovendien moet het fonds ook niet zomaar stoppen met deze activiteiten. Dat blijkt wel uit het staken van de prijzen voor vertalers uit het Nederlands, zoals de Vondel Prize en de Else Otten Übersetzerpreis. Vertalers en mensen die zich met het vertaalbeleid bezighouden betreuren het dat de prijzen niet op z'n minst zijn overgedragen aan een andere organisatie. Er is immers al zo weinig aandacht voor deze beroepsgroep – ook in het land van hun doeltaal.

Consistent buitenlandbeleid

Anders dan het binnenlandbeleid is het buitenlandbeleid van het Letterenfonds nauwelijks van gedaante veranderd. De medewerkers bezoeken nog steeds internationale beurzen zoals de Frankfurter Buchmesse, onderhouden contacten met een wereldwijd netwerk, organiseren campagnes in een aantal focuslanden, en af en toe een gastlandschap op een beurs – zoals in 2024 in Leipzig en in 2027 in Göteborg. En dat alles zoveel mogelijk in samenhang.

Hoewel geen van de stakeholders die zich met het buitenlandbeleid bezighouden echt zicht heeft op die samenhang, krijgt dat beleid een zeer grote steun. De indruk bestaat dat het fonds de juiste keuzes maakt, de goede instrumenten inzet en op een zinvolle manier gebruik maakt van vooruitgeschoven posten in de focuslanden – zoals, van

oudsher, de Nederlandse ambassade in Berlijn, en sinds de Italiaanse markt zo belangrijk werd de ambassade in Rome.

Voor de *Translation Grants* voor internationale uitgeverijen zijn een effectief instrument. Lang niet ieder land biedt ze, maar uitgeverijen zijn wel degelijk gevoelig voor de financiële prikkel. De combinatie van goed lobbywerk, overzichtelijke subsidievoorwaarden én een langdurige consistentie hiervan maakt dat de Nederlandse literatuur meer bereik heeft dan je op grond van de omvang mag verwachten.

De impact over de grens

Een gastlandschap waar het Letterenfonds niets mee te maken had, maakte recent de impact goed zichtbaar. Dat was de Taipei International Book Exhibition in 2024. Dat werd georganiseerd door architectenbureau MVRDV omdat die een ontwerpwedstrijd had gewonnen. De literair agent die was ingeschakeld om het inhoudelijk programma vorm te geven, miste toen het fonds als ‘eerste aanspreekpunt’ om internationale relaties te bestendigen.

Wel kan het fonds meer de samenwerking zoeken met Nederlandse partners. Uitgevers zouden graag zien dat beleidsmedewerkers iets meer afstemming zoeken met hun foreign rights managers. De genoemde agent zou graag zien dat het fonds reisbeurzen beschikbaar stelt voor professionals zoals hijzelf die na een gastlandschap op een beurs de kortstondige impact echt vast kunnen houden – als het fonds zelf alweer het volgende gastlandschap voorbereidt.

Toegankelijk en benaderbaar

De manier waarop het fonds in de dagelijkse praktijk functioneert, wordt zeer gewaardeerd. Het wordt omschreven met termen als toegankelijk en benaderbaar. Er is altijd tijd voor toelichting of uitleg. Het opereert ook transparant en stelt zich constructief op. Het helpt daarbij dat het een relatief kleine organisatie is, al noemt een stakeholder het fonds juist zo gegroeid dat ze niet meer automatisch weet wie ze waarvoor moet hebben.

Daarbij wekken de medewerkers een warm gevoel op omdat ze, zoals hierboven al opgemerkt, oprecht van literatuur houden. De stakeholders die ook met andere fondsen te maken hebben, ervaren daar vaak meer afstandelijkheid. Ofwel omdat die fondsen een veel breder terrein bestrijken en daarom weinig kennis van de letteren hebben, ofwel omdat ze vanuit een behoefte neutraal over te komen de passie voor hun eigen terrein meer voor zich houden.

Ook de kennis van het fonds over het veld wordt hoog ingeschat. Het volgt de ontwikkelingen op de voet. En dat niet vanuit een ivoren toren, maar ook door vaak aanwezig te zijn bij literaire festivals en evenementen, of door structurele overleggen in te plannen. Zo zijn er halfjaarlijkse informele overleggen met de Auteursbond en VLAM21, de organisaties van festivals en literatuur-educatieve organisaties. Ook is het fonds geregeld in Friesland.

Wel kan het fonds de kennis een enkele keer sneller omzetten in beleid. Het fonds hoeft geen voorloper te zijn. Dan zou het fonds immers voor het veld gaan bepalen wat het moet doen. Maar er is inmiddels een bredere behoefte ontstaan aan een standpunt over AI. Kunnen schrijvers subsidie krijgen voor teksten die deels met AI worden geschreven? Hoe mogen vertalers software inzetten als hulpmiddel bij hun vertalingen?

Een fonds voor makers

Tegen deze achtergrond is het logisch dat het fonds er in de beleving van velen is voor de maker – en niet andersom. De Auteursbond wijst daarom op het modelcontract als subsidievoorwaarde, zodat uitgevers auteurs en vertalers een fatsoenlijk royaltypcentage respectievelijk honorarium geven. Een buitenlandse vertaler zegt daarom dat het

fonds bij het toekennen van Translation Grants ervoor zorgt dat uitgevers afspraken met hun vertalers nakomen.

Het fonds bewijst die instelling iedere keer opnieuw als een nieuwe regeling wordt ingericht of een bestaande wordt aangepast. Het zoekt dan gericht contact met het veld om de mening van alle relevante betrokken op te halen. En: het doet vervolgens daadwerkelijk iets met hun inbreng. Meerdere stakeholders zeiden tot hun tevredenheid elementen van hun feedback terug te hebben gezien in de uiteindelijk gepubliceerde regeling.

Het beste voorbeeld daarvan is de verbreding van de kernregelingen voor schrijvers en vertalers. Dit had in potentie veel ophef kunnen veroorzaken. Juist schrijvers zullen, als ze zich benadeeld voelen omdat ze bijvoorbeeld een lagere maximumbeurs kunnen krijgen, hun klachten snel op papier zetten en daar een podium voor kunnen vinden. Maar tot bewondering van menig stakeholder gebeurde er weinig. Ergo: het fonds had dit proces goed gemanaged.

Gewaardeerd om zijn inbreng

Ook in samenwerkingen wordt de inbreng van het Letterenfonds positief getaxeerd. Of dat nu binnen de Leescoalitie is, waarin alle leesbevorderingsorganisaties zijn verenigd, in het bestuur van het Expertisecentrum Literair Vertalen of in grensoverstijgende Nederlands-Vlaamse projecten: het fonds stelt zich constructief op en levert, vanuit zijn specifieke functie binnen die samenwerking, nuttige bijdragen.

Het fonds geeft daarin anderen altijd ruimte. Dat valt het sterkst op in de samenwerking met Literatuur Vlaanderen – de Vlaamse evenknie van het fonds. Omdat Nederland drie keer zo groot is als Vlaanderen, is die organisatie de facto altijd de juniorpartner. Maar dat wordt in Antwerpen niet zo ervaren. Integendeel: het fonds neemt Vlaanderen serieus en laat Literatuur Vlaanderen juist vaker *in the lead*, zoals in het gastlandschap voor Göteborg 2027.

Een constructieve subsidiegever

Als subsidiegever zijn er evenmin klachten over het Letterenfonds. De aanvraagformulieren zijn helder. De informatie op de site idem, al vindt niet iedereen die even overzichtelijk. Er is altijd ruimte voor toelichting. En als er problemen rijzen, denkt het fonds constructief mee om een oplossing te vinden. Een voorbeeld is een stakeholder wier aanvraag eerst wel en toen toch niet in aanmerking leek te komen. Hulp van het fonds bood toen uitkomst.

Het fonds behoudt daarbij een goede balans tussen de verschillende belangen. Dat het fonds nauw contact met het veld onderhoudt en de letterenwereld klein is, weerhoudt het er niet van om de beoordeling van aanvragen onafhankelijk te laten geschieden. En dat het fonds controle op de subsidiënten uitoefent door verantwoording achteraf te vragen, betekent niet dat zij zich aan de leiband gehouden voelen. Integendeel: het fonds geeft veel vertrouwen.

Wel kan het voorkomen dat in het proces weeffouten zijn ontstaan. Een voorbeeld dat twee keer werd genoemd was de beoordeling van nieuwe vertalers *uit* het Nederlands, die moeten zijn geaccrediteerd wil een uitgeverij een subsidie kunnen krijgen voor een vertaling van hun hand. Dat systeem is soms te afhankelijk van een beperkte groep experts en zou daarom objectiever moeten worden georganiseerd. Bovendien is het mogelijk te streng.

Communicatie & commercie

Als er kritiek is op het functioneren van het fonds, zit hem dat vooral op het gebied van communicatie met samenwerkingspartners. Vooropgesteld: dat gaat niet structureel fout. De vaste contactpersoon op het ministerie van OCW vindt juist dat het fonds altijd

tijdig informatie verstrekt, zodat het goedkeuringsproces van regelingen heel soepel verloopt. Ook in het geval van mogelijk politiek gevoelige standpunten, seint het fonds hem daar tijdig over in.

Maar als er missers worden genoteerd, gaat het over communicatie. Op Curaçao klinkt bijvoorbeeld de wens dat het fonds standaard aan organisaties op het eiland denkt zodra een Nederlandse instelling ideeën voor de Cariben oppert. Zonder lokale samenwerkingspartner heeft een project immers minder kans op succes. Dat gebeurt nu niet. Ook bij de publicatie van de pilot van de regeling Leesbevordering ging het mis. Of het nieuws over de afschaffing van de vertaalprijzen.

Ook hebben de medewerkers een zekere behoudendheid. Dat ervoer een stakeholder bij het opzetten van een gezamenlijk project, toen fondsmedewerkers uitstraalden dat het ‘toch niets zou worden’. In dit specifieke geval is de wrijving te verklaren uit een verschil van instelling tussen een fonds die bij alles uitgaat van realiteitszin en een meer commerciële partij die eerder wordt gedreven door de durf van een ondernemer. Maar het kwam de samenwerking niet ten goede.

Het liefst in huidige vorm

De afgelopen periode kende het fonds – waar mensen traditioneel lang in dienst blijven – relatief veel personeelwisselingen. Er kwam bovendien in 2023 een nieuwe directeur en de organisatie werd anders ingericht. Anders dan een lichte vertraging in de besluitvorming of een aanvankelijke onduidelijkheid wie nu welk dossier beheert, heeft dat geen problemen opgeleverd. Het heeft dan ook geen effect op de waardering gehad.

En als er al een effect was, dan ten goede. De nieuwe directeur, die doorgaans persoonlijk het fonds vertegenwoordigt in besturen en samenwerkingsorganisaties, wordt geprezen om haar inbreng, no-nonsense houding, of manier waarop ze contacten onderhoudt. Ook wordt ze geprezen om haar lef om intern dingen te veranderen, maar ook bijvoorbeeld om de grote kernregelingen aan te passen. En zoals gezegd: dat vervolgens op een goede manier te doen.

De hoop is dan ook dat het Letterenfonds in de huidige vorm blijft bestaan. Een mogelijke fusie met andere rijkscultuurfondsen zal er alleen maar toe leiden dat de letteren – als kleinste discipline – ondergesneeuwd zal raken, waardoor er uiteindelijk minder expertise, minder geld en minder aandacht is. En dat nog los van het feit dat voldoende voorbeelden erop wijzen dat de beoogde winst van een fusie (meer efficiency) er waarschijnlijk toch niet komt.

Bovendien: welk probleem lost het op? Het is waar dat ook in de letteren tekst steeds meer vermengd raakt met andere kunstvormen – podiumkunsten voorop. Maar in gezamenlijk overleg met andere rijkscultuurfondsen wordt al geprobeerd om manieren te vinden om makers die nu buiten de boot vallen, alsnog te ondersteunen. Al is er ook een stakeholder die vindt dat het fonds zelf meer verantwoordelijkheid moet nemen voor multidisciplinaire projecten.

Maarten Delsing

Leiden, februari 2026

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam

Postbus 16588
1001 RB Amsterdam

t +31 (0)20 520 73 00
post@letterenfonds.nl
www.letterenfonds.nl